

7 Opiskeluhoitopalvelujen henkilöstövoimavarat

Pirjo Lindfors, Sakari Karvonen, Jaana Minkkinen & Arja Rimpelä

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa opiskeluhoollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa oppilaitosyhteisössä (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013). Opiskeluhooltoon sisältyvät koulutuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen opiskeluhoito sekä opiskeluhoollon palvelut, joita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut, sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut. Se, kuinka paljon kullakin koululla on käytettävissä resursseja oppilaiden tukemiseen terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi ja varhaisen tuen tarjoamisessa, voi monin eri tavoin heijastua oppilaiden hyvinvointiin ja sitä myötä oppimiseen ja koulumenestykseen. Tässä luvussa tarkastelemme opiskeluhoollon palvelujen henkilöstöresursseja ja niiden vaihtelua koulujen välillä.

Palvelujen laadukas toteuttaminen edellyttää oikein mitoitettua henkilöstöä. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki painottaa koko kouluyhteisön hyvinvoinnin edistämistä yksittäisten oppilaiden tukemisen rinnalla. Yhteisöllisen opiskelijahuollon toteuttaminen edellyttää riittävää moniammatillisen työn resursointia sekä uudenlaista työorientaatiota ja toimintakäytäntöjä.

Palveluja tulisi olla tarjolla tasaisesti koko maassa, joskin koulujen tarve vaihtelee jossain määrin oppilaiden tarpeiden mukaan. Taulukossa 7.1 (seuraavalla sivulla) esitetyt opiskeluhoitopalvelujen henkilöstövoimavarat perustuvat Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen peruskouluille vuonna 2013 toteuttamaan Terveyden- ja hyvinvoinnin edistäminen peruskouluissa -tiedonkeruuseen (TEAvisari, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2013). Henkilöstöresurssien vertailemiseksi esim. koulujen välillä Wiss kollegoineen (Wiss, Ståhl, Saaristo, Kivimäki, Frantsi-Lankia & Rimpelä, tulossa) on kehittänyt menetelmän, joka mittaa kunkin henkilöstöryhmän resursseja työtunteina viikossa sataa oppilasta kohden. Opiskeluhoollon henkilöstöresurssien määrästä on asiantuntijatyöhön perustuvia kansallisia suosituksia tai muita vastaavia suosituksia (ks. Wiss ym., tulossa).

Koulujen oppilashuollon henkilöstöresurssit eivät vielä yllä suositukseen läheskään kaikissa kouluissa (Taulukko 7.1 seuraavalla sivulla). Kouluterveydenhoitajien henkilöstövoimavarojen osalta suositus toteutui metropolialueella 75 prosentissa ja

kuraattoreiden osalta 63 prosentissa kouluja, mikä on valtakunnallista tilannetta parempi. Lääkärien ja psykologien osalta jäädään runsaasti jälkeen suosituksista. Tilanne on kuitenkin parempi kuin maassa keskimäärin. Ylä- ja alakvartiilit osoittavat koulujen välistä vaihtelua, joka on suurehkoa. Esimerkiksi kuraattoriresurssierot ovat eniten ja vähiten resursseja omaavien koulujen välillä kaksinkertaiset (4,1 vs. 8.0 h/viikko/100 oppilasta).

Taulukko 7.1 Koulujen opiskeluhoitopalvelujen henkilöstövoimavarat tuntia/viikko/100 oppilasta metropolialueella (N = 129) ja koko maassa

Ammattinimike	Mediaani	Ala- ja yläkvartiili	Suositus	Suosituksessa metropolialue	Suosituksessa koko maa **
Terveystieteiden erikoistutkija	7,3	5,9–8,8	6,0	75 %	60 %
Lääkäri	0,9	0,5–1,3	1,7	11 %	13 %
Psykologi	3,1	2,1–4,5	3,6*	37 %	25 %
Kuraattori	5,0	4,1–8,0	4,6*	63 %	37 %

*Ei virallista kansallista suositusta

**Wiss ym., tulossa

Resurssien epätasaista jakoa koulujen välillä voidaan perustella koulujen erilaisilla tarpeilla. Tarpeen mittaamiseen ei ole yksiselitteisiä indikaattoreita, ja taulukossa 7.2 (seuraavalla sivulla) esitettyjen neljän mittarin perustelut ovat seuraavat: Sosiodemografisista tekijöistä vanhempien matala koulutustaso ja maahanmuuttajatausta olivat tämänkin raportin perusteella yhteydessä huonoon koulumenestykseen ja myös oppilaiden hyvinvointiin. Oppilaan psykososiaalisen tuen tarvetta voidaan mitata Vahvuudet ja vaikeudet -mittarilla (SDQ-Fin), ja mikäli oireilevia oppilaita on koulussa runsaasti, tulisi myös resurssien olla keskimääräistä suuremmat. Taulukon 7.2 on lisäksi otettu mukaan tehostettua tukea saavien osuus koulussa, sillä tehostettu tuki edellyttää moniammatillista yhteistyötä. Koulukohtaiset tiedot on laskettu vanhempien koulutuksen ja psykososiaalisen tuen osalta oppilaiden vastauksista, maahanmuuttajatausta vuoden 2013 TEAviisarista ja tehostettua tukea saavien osuudet saatiin kouluista 2014 oppilaskyselyn tiedonkeruun jälkeen. – Taulukon 7.2 korrelaatiot on laskettu siten, että niiden tulisi olla positiivisia, jotta opiskeluhoollollisen tuen tarve ja resurssit koulussa kohtaisivat.

Ainoastaan koulun oppilaiden vanhempien matala koulutustaso oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä koulun psykologien ja kuraattoreiden resursseihin sekä yhteisresursseihin, eli matalan koulutustason kouluissa näitä resursseja oli keskimääräistä enemmän. Koulujen vähäinen lukumäärä aiheutti sen, että vain harvat korrelaatiot

tulivat merkitseviksi. Suuntaa antavina voidaan pitää kuraattoriresurssien positiivista korrelaatiota maahanmuuttajataustaisten oppilaiden osuuden kanssa, mutta muihin resursseihin ei maahanmuuttajatausta vaikuttanut.

Taulukko 7.2 Koulun opiskeluhuollon palvelujen henkilöstövoimavarojen ja resurssitarpeen keskinäiset yhteydet (Tilastollisesti merkitsevät korrelaatiot on lihavoitu.)

Resurssitarpeen mittari	Henkilöstövoimavarat tuntia/viikko/100 oppilasta ²				
	Kouluterveyden- hoitaja ¹	Lääkäri	Psykologi	Kuraattori	Yht. ³
Vanhempien koulutus matala	0,029	-0,218	0,263	0,234	0,260
Maahanmuuttajataustaisten osuus korkea	-0,075	-0,101	0,177	0,056	0,103
Tehostettua tukea saavat	-0,097	-0,185	-0,025	0,083	-0,023
Psykososiaalisen tuen tarve	-0,013	-0,029	-0,013	0,179	0,052

¹ Koulujen lukumäärät soluissa vaihtelevat kolmessa vasemmanpuoleisessa sarakkeessa välillä 85–92, muissa välillä 71–77.

² TEAvisari (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2013).

³ Kunkin koulun neljän henkilöstöryhmän viikotunnit laskettu yhteen.

Helsingin kaupunki on politiikassaan pyrkinyt lisäämään resursseja niihin kouluihin, joissa maahanmuuttajataustaisten oppilaiden osuus on korkea ja vanhempien koulutus- ja tulotaso keskimääräistä matalammat. Kun taulukossa 7.2 esitetyt korrelaatiot laskettiin Helsingille ja muille mukana olleille kunnille erikseen, Helsinki poikkesi muista kunnista hieman resurssien paremman kohdentamisen osalta: psykologiresurssien (korrelaatio .295 vs. .154) ja kuraattoriresurssien (.206 vs. .025) osalta, samoin yhteen laskettujen resurssien osalta (.470 vs. .220). Vaikka koulujen määrät ovat pieniä, antavat tulokset viitteitä siitä, että politiikka olisi osittain onnistunut.

Vaikka oppilashuollon ammattihenkilöiden osaaminen eroaakin toisistaan, yhden ammattiryhmän työpanoksia voivat jossain määrin korvata toisen ammattiryhmän työpanokset. Taulukko 7.3 (seuraavalla sivulla) kuitenkin osoittaa, että oppilashuoltopalvelujen eri ammattihenkilöiden resurssit lääkäriresurssia lukuun ottamatta korreloivat positiivisesti voimakkaasti keskenään. Siellä missä on kuraattoripalveluja, on myös psykologin ja kouluterveydenhoitajan palveluja saatavana keskimääräistä enemmän, eikä toisen ammattiryhmän resurssin vähäisyyttä ei ole kompensoitu lisäämällä toisen ammattiryhmän resursseja. Samaan tulokseen on tultu koko maata koskevassa tarkastelussa (Wiss ym., tulossa).

Taulukko 7.3 Koulun opiskeluhoollon henkilöstöryhmien voimavarojen keskinäiset korrelaatiot. (Tilastollisesti merkitsevät on lihavoitu.)

Henkilöstövoimavarat tuntia/viikko/100 oppilasta ²				
	Kouluterveyden- hoitaja ¹	Lääkäri	Psykologi	Kuraattori
Kouluterveydenhoitaja	1			
Lääkäri	.118	1		
Psykologi	.644	-.147	1	
Kuraattori	.710	-.110	.613	1

¹ Koulujen lukumäärät soluissa vaihtelevat välillä 74–90.
² TEAvisari (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2013)

Päätelmät

Koulujen välillä on suuria eroja oppilashuoltopalvelujen resursseissa. Noin kaksi kolmasosaa kouluista ylittää kuraattoriresurssien osalta suositukseen ja noin kolme neljästä kouluterveydenhoitajaresurssien osalta. Psykologiresurssien osalta pääsee suositukseen vain noin kolmasosa kouluista ja lääkäreiden osalta noin joka kymmenes. Niissä kouluissa, joissa yhtä ammattihenkilöresurssia on runsaasti, on keskimäärin enemmän myös muita ammattiryhmien resursseja. Resurssit kohdentuvat pääosin heikosti koulun arvioidun tuen tarpeen mukaan.

Lähteet

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013. Haettu 25.4.2016

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20131287>

TEAvisari (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2013). Verkkosivu: www.thl.fi/fi/web/terveyden-edistaminen/johtaminen/tyokaluja/teaviisari

Wiss, K., Ståhl, T., Saaristo, V., Kivimäki, H., Frantsi-Lankia, M., & Rimpelä, A. (tulossa). Peruskoulujen opiskeluhooltopalvelujen voimavarat vuosina 2008–2013.